

Taner AY, Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler 1, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021, ISBN: 9786254082184, 352 s.

Taner AY, Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2023, ISBN: 9786254084690, 349 s.

Edebiyat tarihinin bir bilim dalı olarak görülüp sistemli bir şekilde ele alınması, Cumhuriyet dönemine dayanmaktadır. Daha öncesinde, temelinin şiirin oluşturduğu klasik edebiyatta edebiyat tarihi ihtiyacını, şairleri unutulmaktan kurtarma görevi üstlenen şair tezkireleri karşılamıştır. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte gelişen ve hayatın her alanına yayılan yeni medeniyet anlayışı ise edebiyat tarihi ile ilgili çalışmaların eksikliğini fark ettirmiştir. Ziya Paşa'nın *Harâbât'ı* (1874) ile başladığı kabul edilen ilk çalışmalar, Mehmet Fuat Köprülü'nün yazdığı yöntemli bir edebiyat tarihi örneği olan *Türk Edebiyatı Tarihi* (1920-21, daha sonra 1926) ile ilerlemeye devam etmiştir. Günümüze kadar Nihat Sami Banarlı, Agâh Sırrı Levend, Ahmet Hamdi Tanpınar, Vasfi Mahir Kocatürk, Kenan Akyüz, İnci Enginün gibi pek çok ismin yanında birçok edebiyat araştırmacısı; edebiyat tarihini dönem, şahsiyet ve tür bağlamlarında farklı yöntemlerle ele almış ve kapsamlı çalışmalar hazırlamıştır (Polat 2012).

Başlangıçta bir edebiyat dergisinde yazı dizisi olarak yayımlanan ve daha sonra *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler* ismiyle kitaplaştırılan çalışmalarıyla birlikte Taner Ay da edebiyat tarihimize önemli bir hizmette bulundu. Eserin ilk cildi 2021'de, ikinci cildi 2023'te Ötüken Neşriyat'tan çıkarak okuyucularla buluştu.

Eserin isminden de anlaşılacağı üzere Taner Ay, edebiyatımızda “unutulan” ve “kaybeden” isimlere dikkat çekmeyi amaçlıyor. Eser boyunca yer yer unutulmuş, yok sayılmaya dair dile getirdiği sitemler de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Nitekim her iki ciltte yer alan ediplerin birçoğu hakkında yapılan çalışmalar sayıca azdır. Böylece yazar; eseriyle, edebiyat tarihimizde kendisine pek

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
55. SAYI / VOLUME
2024-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar **Corresponding Author**

FeYZa Zeynep ERDOĞAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üni.
Lisansüstü Eğitim Enst.
Yeni Türk Edebiyatı ABD.
Yüksek Lisans Öğr.

feYZa.erdogan@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1088-7939

Atıf **Citation**

Erdoğan, FeYZa Zeynep. “Yayın Tanıtım: Taner Ay, Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler 1-2.” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 55, 2024, ss. 229-234.

YAYIN TANITIMI
BOOK REVIEW

yer verilmemiş veya hakkında kısıtlı bilgi bulunan isimleri tekrar gündeme getiriyor.

Eserin ilk cildinde Şinâsî, Hakkı Paşazâde Celâl, Andelîb Es‘ad, Ali Nusret, Osman Fahri, Şukûfe Nihal, Yaşar Nezihe Bükülmez, Fazlı Necip, Safiye Erol, Kemal Ahmet, Kemal Altınkaya, Kenan Hulûsi Koray, İhsan Mahvî, Aka Gündüz, Nurettin Artam, Burhan Cahit Morkaya, Osman Cemal Kaygılı, Hasan Tanrıkkurt, Nezahat Somar, Fikret Ürgüp, Hikmet Şevki, Mazlum Kenan Köstekçi olmak üzere 22; ikinci cildinde ise Abdülhalim Memduh, Müstecâbizâde İsmet, Ahmet Vefâ, Şehâbeddin Süleyman, Safvet Nezihi, Said Naum Duhanî, Kemal Râgıp Enson, Selâhattin Karakayan, Suphi Taşhan, Ni-yazi Akıncıoğlu, Hasan Basri Alp, Sefer AYTEKİN, İhsan Ünlüer, Zühtü Bayar, Abidin Behpur Tapaner, Ender Sarıyatı, Emin Ersoy, Pembe Marmara, Kaya Çanca, Süleyman Ali Uluçamgil, Coşkun Büktel, Mehmet Lütfullah Erişçi, Muzaffer Hacıhasanoğlu, Hilmi Büyükşekerci, Celâl Sılay olmak üzere 25 edebiyatçı yer alıyor.

Her edip, belirli bir düzene -hayatı, sanatı, eserleri gibi- bağlı kalınmadan farklı başlıklar altında serbest bir şekilde incelenir. Taner Ay bunu yaparken, eserden ziyade genellikle edibin hayatına odaklanmayı tercih eder ve biraz da *akışına göre* yazar. Ediplerin yaşadıkları dönem hakkında bilgiler de vererek onların fikir ve sanat hayatına yön veren olay ve durumlar vesilesiyle çizilmesi gereken çerçeveyi genişletir. Söz gelimi birinci ciltte Fazlı Necip bahsinde, onun hürriyetçi ve inkılapçı düşüncelerinin Selanik’te gelişmesi sebebiyle “Selanik” (s. 125) alt başlığında şehrin o dönemki panoraması verilir. Yine birinci ciltte Aka Gündüz’den bahsedilirken “Aka Gündüz’ün Ankara’sı” (s. 227) alt başlığı ile insan-mekân ilişkisi okuyucuya sunulur.

Şüphesiz her madde derinlikli, dikkatli ve özenli araştırmaların bir ürünüdür. Nitekim Taner Ay incelemelerini, edebiyatçıların soy ağacından mezarlarının konumuna kadar genişletir; kimi zaman aile üyelerinin hayatları da ele alınır. Söz gelimi ikinci ciltte Müstecabizade İsmet’in ailesi tanıtılır. Bir başka bölümde ise Müstecabizade İsmet’in çocuğu olmadığı için aile soyunun, kız kardeşi Hatice Faize Hanım’ın çocukları ile devam ettiği belirtilir ve kız kardeşinin çocukları anlatılır (s. 31-32).

Yazar okuduklarıyla, birincil kaynaklardan dinlediği anılarla ve kendi tecrübeleriyle yazılarını zenginleştirir. Bunlardan biri, ikinci ciltte anlatılan mizah yazarı ve aynı zamanda doktor olan İhsan Ünlüer’e dair bölümde görülebilir. İhsan Ünlüer’in mizahi kişiliğini yansıtan ve Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı ile bir karşılaşmasına (s. 182) yer verilir. Bununla birlikte İhsan Ünlüer’in tıbbiyeden arkadaşı Tarık Minkari’nin aktardığı, fakültede geçen komik bir anısından (s. 183) da söz edilir.

Ediplerin unutulmasının veya kaybetmesinin, ki buradaki kaybedişin ölüm veya çeşitli sebeplerden ölüme sürükleniş olduğu farz edilebilir, sebeplerine dikkat çekilir. Yazarın basın tarafından “unutturulan” şairler arasında

zikrettiği (C. 1 s. 113) ilk sosyalist kadın şair olarak da nitelendirilen Yaşar Nezihe Bükülmez, bu isimlerden biridir. Nezahat Somar, Niyazi Akıncıoğlu, Coşkun Büktel, Hilmi Büyükşekerci, Celal Sılay da kitaplarda ele alınan ve yok sayılan isimlerdendir. Yazar, kitabına aldığı birçok ismin önemli sözlük ve ansiklopedilerde yer almayışını da zaman zaman vurgular. Sanıyorum ki edebiyatımıza katkıda bulunan birçok değerli ismin ansiklopedilerde ve sözlüklerde yer alsalar dahi, cenazelerine katılan kişilerin azlığı ve birçoğunun yoksulluk içinde yaşaması bu metinlerdeki en vurucu kısımlardandır.

Yazar, edipleri ele alırken edebiyat mahfillerinden de bahseder. Ahmet Rasim, Mehmed Celal, Müstecabizade İsmet ve Andelib Esad'ın uğrak yeri Sucu Yorgi'nin, namıdiğer Sucu Kosti'nin dükkânıdır (s. 25). “Küllük” ise İstanbul'da yaşayan edebiyatçıların gelip gittiği, dergi çıkardığı yerdir (s. 110). Ankara'daki “Kürdün Meyhanesi” adıyla bilinen “Yeni Hayat Lokantası” da edebiyat mahfillerinden biridir (s. 115). Taner Ay, edebiyat camiasının bir araya geldiği bu mekânları anlatarak edipler arasındaki ilişkileri de okuyucuya aktarır.

Ayrıca Taner Ay, bilinen yanlışları da sık sık düzeltir ya da yeni bilgiler sunar. Şinasi gibi hakkında fazlasıyla çalışma olan bir ismin kitapta bulunmasının sebeplerinden biri bu olmalıdır. Doğum tarihi, ölüm tarihi, babasının ismi ve mesleği gibi konularda bilinenleri karşılaştırmalı bir şekilde aktarır. Söz gelimi “Terekesinin kessâmlık marifetiyle tahrîrinde” düşülen kayda göre ölüm tarihinin bilinenin aksine 13 Eylül 1871 değil, 14 Eylül 1871 olduğu belirtilir (C. 1 s. 17). Ayrıca Ebüzziya Tevfik'in aktardıklarına dayanılarak, hakkındaki anlatılarda genellikle Şinasi'nin Paris'ten İstanbul'a geldikten sonra eşi Nazikter Hanım'ı boşadığı söylenir. Fakat bu bilgi, aslında Şinasi henüz Paris'teyken eşinin resmî olarak boşanma talebinde bulunduğu şeklinde kaynağı gösterilerek düzeltilir (C.1 s. 24).

Eserde kimi zaman okuyucunun merak duygusuna hitap eden bir anlatım da görülür. Söz gelimi ikinci ciltte Hasan Basri Alp'in onun firari olduğundan, nasıl yakalandığından ve intihar olduğu söylenen ölümünden söz edilir. Fakat yaklaşık 12 sayfa boyunca neden firari olduğu açıklanmaz.

Görüldüğü üzere eserde, isimleri bazen süreli yayınlarda bazen de edebiyat mahfillerinde yer almış simaların anılarında yaşayan ediplerin hayatları, edebî kişilikleri ve yapıtlarına dair kapsamlı çalışmaların gerekliliğine dikkat çekilir ve bu da söz konusu eseri kıymetli kılar. Bunların yanında, eserin hem okunmasını kolaylaştıracak hem de okuyucuların sağlayacakları faydayı arttıracak birkaç hususa da değinilmesi gerektiğini düşünüyorum:

1. Birinci cildin “Takdim” bölümünde Taner Ay'ın aktardığına göre, Türk Dil Kurumu'nun yazım kurallarına uygun bir şekilde yazılmadığı için eser birçok yayınevinden olumsuz geri dönüş alır. “Aksanlar” kaldırıldığında kelimenin anlamının değiştiğini ve kargaşaya neden olduğunu dile getiren ya-

zar, yayınevlerinin kendisinden istediği değişiklikleri yapmayı reddeder. Tanner Ay'ın hassasiyetlerini anlamakla beraber "Takdim" bölümünde telaffuz karışıklığına "kar" ve "kâr" olarak verdiği örneğin doğru olmadığını dile getirmeliyim. Çünkü TDK tarafından hazırlanan sözlüklere bakıldığında bu ayrımın yapıldığı görülecektir.

Bu noktada Türkçenin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmak, ölçünlü bir konuşma ve yazı dili belirlemek gibi önemli amaçları olan; Türk dili, dolayısıyla Türk kültürünün yaşatılmasında büyük pay sahibi TDK'nin yazım kurallarının esas alınmasını isteyen yayınevlerinin haksız olduğunu da söyleyemiyorum. Zira bundan 113 yıl önce Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem'in çabalarıyla başlayan, Cumhuriyetin kurumlarıyla desteklenen ve günümüze kadar süregelen Türk dilini taklitten, yabancı sözcüklerden arındırma çalışmaları boşuna değildir. Bu sebeple eserde anlam karışıklığına sebebiyet vermeyecek "aksanlı" kelimelerin TDK'nin sözlüğünde yazıldıkları şekliyle kullanılabileceğini düşünüyorum.

Bütün bunların yanı sıra her yazarın kendi üslubuna bağlı birtakım tercihleri olduğu; bu tercihlere saygı duyulması gerektiği de bir gerçektir. Ancak her yazı dilinin kendi içinde ölçünlü olması gerekliliği kaçınılmazdır. Söz konusu eserin dilinde kimi zaman belli bir tutarlılık görülmez. Verilebilecek en iyi örnek, ikinci cildin 139. sayfasındadır. Firari Hasan Basri Alp'in yakalanışının anlatıldığı peş peşe yazılmış paragrafların birinde "memûrîn" bir diğerrinde "memûrlar" kelimesi kullanılır. Buradaki "memur" kelimesine getirilen Arapça -în (ین) eki, Türkçedeki "-lar" çokluk ekine karşılık gelmektedir. Her iki kelime de aynı anlama geldiği hâlde bir yerde Osmanlı Türkçesindeki, bir yerde günümüz Türkçesindeki kullanımıyla yazıldığı görülür.

Her ne kadar terkipli yazımın tercih edildiği anlaşılrsa da bu konuda da belirli bir ölçünün yakalandığı söylenemez. İkinci cildin 187. sayfasında görülen "na's" (عشر) kelimesinin yazımında, Arap alfabesindeki ayın (ع) gösterilirken kesme işareti kullanılmıştır ancak doğru şekli "na'ş" olmalı, yani kesme işareti sağa bakmalıdır. TDK'nin kabul ettiği şekli ise "naaş"tır. Yine ikinci cildin 188. sayfasında "şiâr" (شعار) kelimesi görülür. Kelimenin terkipli yazılışı "şi'âr"dır. TDK'nin kabul ettiği hâli ise "şiar"dır. Burada ne TDK'nin kabul ettiği şekil ne de kelimenin asli yazımı seçilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi her metnin kendi içinde tutarlı olmasının önemine dayanarak kullanılan dile daha dikkatli yaklaşılması gerekmektedir.

2. Eserin birinci cildinin dizgisinde sayısız hata mevcuttur. Bu hatalar özellikle alıntı yapılan kısımlarda göze çarpar ve metinlerin anlaşılmasını güçleştirir. Standart alıntulamada genellikle kısa aktarımlar tırnak içinde, uzun olanlar ise daha küçük puntolarla, italik ve girintili verilir. Ancak eserin birinci cildinde böyle bir dikkate rastlanmaz. Bu durum göz ardı edilebilse dahi yazarın cümleleri ile alıntıların birbirine karıştığı pek çok yer gösterilebilir. Bunlardan biri, 89. sayfada Şükûfe Nihal'in *Yakut Kayalar*'ından alındığı

belirtilen “Bir gün bana çok fenâ bir haber getirdiler...” cümlesinin tırnak içinde ya da küçük punto ve girintili verilmemiş olmasıdır.

Bir diğeri Fazlı Necip’in anlatıldığı bölümde yer alan “Külhanî Edipler’den İki Mekân” alt başlığında görülür. “O zaman sayıca az ve aydın...” (s. 136) diye başlayan alıntı hem tırnak işaretiyle hem de küçük punto ve girintili verilir. Alıntı tırnakla kapatılmasına rağmen, satır başındaki açıklama da sanki alıntının devamıymış gibi küçük puntoyla ve girintili dizilir. Aynı sayfada bulunan bir sonraki alıntının ardından da bu hata tekrarlanır.

Fazlı Necip bahsinin “Vefâtı” bölümünde de bu hatanın benzeri mevcuttur. Bir önceki örnekte tırnak işareti sayesinde aradaki fark anlaşılrsa da buradaki hata daha karmaşıktır. *Akşam* gazetesinden alınan vefat ilanı (s. 137) en başta bahsedilen standarda uygun bir şekilde daha küçük bir puntoyla ve girintili verilir. Fakat ilanın ardından yazarın eklediği açıklama, aynı puntoyla ve girintili devam ettiğinden ilanın devamıymış gibi görünür.

Yukarıda sayılan örneklerdeki gibi dizgi hatalarının sonraki baskılarda düzeltilmesi, ifadelerin anlaşılabilirliği açısından önem arz etmektedir.

3. Eserde sözlü ve yazılı olmak üzere birçok kaynaktan yararlanıldığı daha önce belirtilmişti. Yazılı kaynaklar çoğunlukla açıklansa da aktarılan alıntuların bir kısmında sayfa numaralarının verilmemesi görülür. Örneğin birinci cildin 153. sayfasındaki tırnak içinde yer alan alıntuların kaynağı bellidir ancak sayfa numarası verilmez. İkinci cildin 269. sayfasında görülen Özker Yaşın’a ait şiirin ise sadece sayfa numarası değil, kaynağı da belirsizdir.

Yine ikinci ciltte Pembe Marmara ile Ümit Yaşar Oğuzcan aşkı anlatılırken, Pembe Marmara’nın ağabeyinin Ümit Yaşar’ı kız kardeşine uygun bulmama sebepleri şu cümlelerle aktarılır:

Elbette 3 yaşında ayağımı kırmış, 4 yaşında mangala oturmuş, 5 yaşında 20 basamaklı merdivenden yuvarlanmış, 7 yaşında kafasına sandık kapağı düşmüş, 14 yaşında apandisit, 19 yaşındaysa böbrek ameliyatı olmuş ufak tefek, çelimsiz ve kekeme adamı kız kardeşi için uygun bulmamacaktır (239).

Bu cümlelerde Ümit Yaşar’ın yaşadıklarını betimleyen kısımlar, Ümit Yaşar’ın 25. *Sanat Yılı Jübilesi* isimli eserinde geçen kendi sözleridir:

Üç yaşında ayağım kırıldı, dört yaşında mangala oturdum, beş yaşında 20 basamak merdivenden düştüm, yedi yaşında başıma sandık kapağı düştü, bu arada fazla ateşli olarak geçirdiğim kızamık sonucu kekeme kaldım (o günden beri ateşliyimdir). 14 yaşında apandisit, 19 yaşında böbrek (tek böbrekliyim), 30 yaşında bademcik ameliyatları geçirdim (9).

Ancak eserde bu cümlelerin Ümit Yaşar'ın kendisine ait olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Kültür ve edebiyat tarihine önemli katkılarda bulunan bu eserin daha dikkatli dizilmesi, okurlara ve bilhassa araştırmacılara büyük fayda sağlayacaktır.

4. Birinci ciltte ele alınan Hakkı Paşazade Celal'in *Küçük Gelin* isimli aşk romanının "Küçük Gelin Romanında Anna" (s. 36) alt başlığı ile anlatıldığı görülür. Ancak bu anlatım, eserden ziyade yazarın hayatına yöneliktir. Çünkü romandaki kişiler, yazarın kendisi dâhil olmak üzere yaşamıyla ve çevresindeki insanlarla doğrudan bağlantılıdır. Bu sebepten olsa gerek yazar, romanı anlatırken roman kişilerinin isimleri yerine gerçek hayattaki isimleri kullanmıştır. Bu tarz bir aktarımda bir sakınca görülmesi de makbul olan, roman kişilerini zikretmektir. Her ne kadar eserin Hakkı Paşazade Celal'in hayatına dair otobiyografik bir roman olduğu kabul edilse de edebî bir tür olarak roman, kurmacadır. Ayrıca *Küçük Gelin*'de gerçeklerin bire bir yansıtılıp yansıtılmadığını yazarından başkasının bilmesi de mümkün değildir.

5. Yine birinci ciltte editör dikkatinden kaçtığını düşündüğüm ve karışıklığa sebebiyet verebilecek hatalar mevcuttur. İlk olarak bir önceki maddede bahsedilen *Küçük Gelin*'de başkışı "Cemal" aslında "Mehmed Celal"dir [Hakkı Paşazade Celal] ve roman, "Celal"ın yaşadıkları olarak anlatılır. Ancak bölümün sonunda "Celal" bir anda "Cemal" ismiyle zikredilir (s. 38). Bir diğer örnek ise Fazlı Necip'in anlatıldığı bölümde yer alan "Münevver ve Hürriyetçi Biri Sayılmak İçin Fransızca Konuşmak Şartı" alt başlığındadır. Buradaki "Çok dil konuşabilen Selânikli'nin okur yazar tabakası için bilhassa 19. yüzyılın son yirmi yılı ile 20. yüzyılın son on iki yılı arasındaki lisân Fransızcaydı." (s. 121) cümlesinde 20. yüzyılın "son" on iki yılı yerine, "ilk" on iki yılı yazılması gerekir. Örneklerden ve diğer maddelerde sözü edilen meselelerle birlikte, birinci ciltte bir hayli özensizlik bulunduğu görülmektedir. Bununla beraber ikinci ciltte bu gibi hataların azaldığını da belirtmeliyim.

Sonuç olarak henüz iki cildi yayımlanan *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler*, çoğunlukla edebiyat tarihlerinde isimleri az zikredilen sanatkarların hayatına odaklanarak bu kişileri bizlere hatırlatıyor. Bu sayede birçok edebiyat ilgilisi ve araştırmacısının, bahsi geçen kimseler hakkında çalışmalar yaparak kültür ve sanat dünyamıza katkıda bulunacağını umuyorum. Üçüncü ve dördüncü cildin çıkacağını dile getiren yazar Taner Ay'a, bu kıymetli çalışmalarından ötürü teşekkür ediyorum.

KAYNAKLAR

Oğuzcan, Ümit Yaşar. 25. *Sanat Yılı Jübilesi*. Alpay Yayınları, 1967.

Polat, Nâzım Hikmet. "Türk Edebiyatı Tarihçiliği Çalışmalarının Neresindeyiz?" *Yenileşme Devri Türk Edebiyatından Çizgiler*. Kurgan Yayınları, 2012, ss. 307-335.